

LECTURA ȘI BIBLIOTECA ȘCOLARĂ ÎN CONTEXTUL EXPLOZIEI INFORMAȚIONALE

prof. Stela POPESCU
Colegiul Tehnic „Edmond Nicolau”, Cluj - Napoca

Să cunoaștem realitățile care ne înconjoară

Lumea aflată în continuă schimbare, avalanșa de informații, noile tehnologii, oferta bogată pentru petrecerea timpului liber modifică radical stilul de viață al omului de azi. Prioritățile tinerilor din era Internetului sunt altele decât cele ale generațiilor anterioare. În societatea numită atât de sugestiv, „informațională”, ei citesc mai mult pentru „a se informa” și mai puțin „de plăcere”. Accesul la fluxul continuu de informații care circulă prin Internet a dus la scăderea numărului de cititori de carte, paginile acestei rețele globale cuprinzând o cantitate nelimitată de informație comparativ cu paginile cărților.

În relația cu biblioteca se observă că lectura documentară câștigă teren în fața lecturii de plăcere. Adaptarea la noutăți a bibliotecilor, dotarea sălilor de lectură cu computere conectate la Internet determină un aflux de utilizatori, dar mulți sunt atrași mai ales de posibilitatea documentării bazate pe surse Internet.

Evaluarea prin sondaj a interesului pentru lectură și a modului în care elevii accesează informația

Școala „Edmond Nicolau” are un profil tehnic, cu clase de liceu și clase de arte și meserii. Elevii de liceu au avut, în general, note mici la admitere, iar cei intrați la SAM, note foarte mici.

Am constatat de-a lungul timpului că elevii vin din școala generală cu tot mai puține deprinderi de lectură și de utilizare a mijloacelor de informare; au o reacție de respingere când se confruntă cu bibliografia obligatorie și preferă să descarce de pe Internet referate gata întocmite. Plecând de la observațiile acumulate, am efectuat un sondaj printre elevii școlii, în scopul unei mai bune cunoașteri a realităților specifice acestui segment de populație școlară, urmărind analiza nivelului de interes și a motivației pentru lectură, a măsurii în care se informează.

Concluziile conturate, în urma analizării răspunsurilor, sunt unele surprinzătoare, altele previzibile; diferențe semnificative de atitudine față de lectură și informare apar deja între clasele din ciclul inferior și cele din ciclul superior al liceului.

Interesul scăzut pentru lectură nu se datorează necunoașterii *beneficiilor pe care le aduce lectura*. Nici măcar un elev nu a afirmat că lectura nu e importantă. Totuși, procentul celor care intră într-o librărie, al celor care își cumpără cărți și al celor care au o bibliotecă personală este mic. La nivelul claselor din ciclul inferior, procentul celor care *cumpără cărți* este cel mai mic și niciun elev nu indică *librăria ca sursă de informare*. Majoritatea elevilor declară că au mai puțin de 100 de cărți acasă, iar 6,3% dintre elevi spun că nu au cărți deloc. Acest indicator este alarmant pentru elevii din clasele IX-X SAM: 20% dintre ei *nu au nici măcar o carte acasă*.

Motivele pentru care împrumută cărți sunt legate mai ales de obligațiile școlare. 20,2% din totalul elevilor *citesc și pentru plăcerea lor*, dar la nivelul claselor IX-X acest procent este mai scăzut (17%). Majoritatea elevilor afirmă că sunt îndrumați către bibliotecă din mai multe direcții. *Îndemnul profesorilor, diriginților și bibliotecarului* este recunoscut de 59,4% dintre elevi. Doar 14,5% spun că *și părinții îi îndeamnă* să meargă la bibliotecă, iar la clasele IX-X SAM acest procent este 0%, niciun elev dintre cei chestionați nu este îndrumat de părinți către lectură.

În relația cititor – bibliotecă se constată un procent bun al *elevilor înscriși, consultarea unui număr mare de cărți, frecventarea și a altor biblioteci*, preferința pentru *cartea pe suport de hârtie*. Dar ei nu folosesc *instrumentele de informare* din bibliotecă. Totuși, catalogul online este în mod clar preferat celor tradiționale.

Răspunsurile care vizează mijloacele și sursele de informare, duc la concluzia previzibilă că, deși elevii știu că *Internetul* nu oferă o credibilitate egală cu cea a cărților, ei îl utilizează în cel mai înalt grad pentru informare. Majoritatea elevilor nu aprofundează și au curențe în selectarea celei mai sigure informații. Se mai observă că deplasarea interesului dinspre lectură spre informare prin Internet are loc la vârste tot mai mici.

80% dintre elevii chestionați ai claselor IX-X de liceu folosesc Internetul. Tot ei înregistrează 0% la frecventarea librăriilor. Cei care utilizează mai puțin Internetul (48,7%) sunt tocmai cei care citesc mai mult, (67% au fișe la biblioteca școlară și frecventează librăriile -13%): clasele XI-XII liceu.

Pentru efectuarea unei lucrări (referat, proiect) elevii de liceu din clasele mari au optat pentru *ambele surse*, cartea și Internetul. Clasele mici de liceu și clasele XII-XIII rută progresivă schimbă radical raportul de preferințe: de trei ori mai mulți elevi preferă Internetul în detrimentul cărților. În ceea ce privește alegerea între *formatul clasic și cel digital al cărții*, se observă că aproape toți elevii claselor mari, de liceu, preferă cartea clasică. Elevii mai mici realizează un raport egal de preferințe.

Concluzii și posibile soluții

Cartea tinde să fie înlocuită de computer, iar interesul pentru lectură se deplasează în zona informării și comunicării. Cum ar putea concura cu informația oferită de Internet, în ciuda dezavantajelor acestuia, informația conținută în cărțile bibliotecilor, cu posibilitățile ei reduse de accesare și de actualizare? Cum poate un cititor să descopere în cărți, la fel de rapid și eficient, informația de care are nevoie? Ce eforturi ar trebui să depună o bibliotecă pentru a organiza eficient informațiile despre cărți sau conținute în propriile cărți?

Dacă pentru lectura în scop documentar există interes, problematic fiind doar accesul rapid și eficient, nu același lucru se poate afirma despre lectura de plăcere, cea care se adresează sensibilității umane. Cum pot fi motivați copiii care nu au fost ajutați de părinți la momentul potrivit să îndrăgească lectura și nici n-au deprins în școala generală obișnuința de a citi?

Dezvoltarea gustului pentru lectură presupune crearea unor situații care să-i stimuleze pe elevi. Foarte utile sunt manifestările și activitățile care trezesc curiozitatea sau care provoacă emoții artistice. Biblioteca este chemată să descopere noi căi de atragere a potențialilor cititori.

Instrumente moderne pentru informare

Accesul eficient la informație depinde de mijloacele de informare oferite utilizatorului. Modul de accesare a informației trebuie schimbat radical.

Urmărind atragerea unui număr mai mare de cititori, m-am hotărât să „dirijez” cu forțe proprii acești „dușmani declarați” ai lecturii (computerul și internetul), să lucreze în sprijinul organizării informațiilor despre cărțile aflate în biblioteca noastră. Așa a apărut *catalogul online* care permite obținerea de date despre cărțile existente, deocamdată prin căutări după anumite criterii (titlu, autor, editură și altele), urmând să fie perfecționat. Informațiile sunt furnizate precis, rapid și simultan unui număr practic nelimitat de cititori. Rezultatul căutărilor poate fi tipărit, constituind bibliografie pentru cititorul interesat de subiectul respectiv.

Catalogul online oferă elevilor posibilitatea unor cercetări, studii atractive, nelegate de obligațiile sau programele școlare, duse la îndeplinire tocmai cu ajutorul instrumentelor atât de îndrăgite de ei. Elevii consideră că este o activitate plăcută pentru că implică Internetul, dar, în același timp, este o inițiere neforțată în tehnici de documentare, efectuată la inițiativa elevului, oricând și de oriunde dorește.

Participare la concursuri, proiecte

Pregătirea elevilor pentru participarea la concursul „*Laudă semințelor, celor de față și-n veci tuturor!*”, la secțiunea *Informare – documentare*, s-a transformat într-o adevărată cercetare efectuată în bibliotecă, o inițiere în tehnici de documentare. În același timp, a reprezentat un alt tip de abordare a cititorilor, în direcția studierii sub diferite aspecte a

operei lui Lucian Blaga. Satisfacția oferită de câștigarea premiului I la faza județeană a fost și ea mare.

Biblioteca a fost locul în care s-au pregătit și alți elevi participanți la concurs, prilej de activare a unor veritabile cercuri de lectură ad-hoc, neformale, în care au fost antrenate și cadre didactice. Elevii au fost încântați să fie inițiați în sistemul filosofic al lui Blaga, să asiste la discuții cu care nu erau obișnuiți (nu se studiază filosofia în școală). Și cu alte ocazii s-au desfășurat aceste „mese rotunde” pe diverse teme (cea mai recentă despre Mihai Eminescu), în special filosofice și tehnice, informatice. Din toate acestea elevii au ieșit mai îmbogățiți sufletește, cu dorința de a ști mai mult.

Marcarea unor evenimente

Fondul de carte trebuie dezvoltat vizitatorilor cu fiecare ocazie și cât mai des. Expunerea unui număr cât mai mare de cărți, care să permită oricând răsfoirea sau împrumutul, permite elevului un contact nemijlocit cu cartea selectată pentru o anumită temă. În aceste activități pot fi angrenați toți cei care doresc să contribuie cu un text, o fotografie, materiale inedite sau publicații expuse.

Cu ocazia *Anului 2009 - Anul Internațional al Astronomiei și Anul European al Creativității și Inovării* - biblioteca școlii a organizat, pe parcursul întregului an, mai multe expoziții de carte dedicate științei în general și astronomiei în particular, precum și expoziții cu publicații care abordează aspecte ale creativității și inovării, dezvoltarea durabilă, problemele globalizării. Informările cu privire la sărbătorirea evenimentelor au urmărit stimularea participării elevilor la manifestări organizate de instituții specifice. Prezentarea cărților a stimulat interesul elevilor pentru lectura cărții științifice.

Este o practică obișnuită a bibliotecii organizarea de expoziții aniversare, ocazii de readucere în memoria cititorilor a scriitorilor importanți din literatura și cultura română: *110 ani de la nașterea scriitorului, criticului și istoricului literar George Călinescu; 190 de ani de la nașterea prozatorului Nicolae Filimon; 125 de ani de la nașterea scriitorului Vasile Voiculescu; Centenarul nașterii lui Eugène Ionesco - aniversare UNESCO*. Cu fiecare prilej aniversar s-au făcut incursiuni în viața și opera scriitorilor, s-au elaborat bibliografiile ale operelor lor, materiale informative.

Utilitatea dialogului

Din păcate, doar cei mai conștiincioși elevi sau cei talentați se oferă să participe la concursuri, simpozioane, activități artistice; mereu aceiași se interesează în bibliotecă de posibilitatea participării la asemenea manifestări. Dar o atenție deosebită trebuie acordată celorlalți elevi care nu se implică suficient, care privesc cu neîncredere o carte și au nevoie de ajutor pentru a deprinde gustul pentru lectură.

Există în școală și elevi care provin din centre de plasament, elevi ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate sau elevi cu părinți mai indiferenți. Unii sunt reticenți la ideea de bibliotecă, alții manifestă complexe de inferioritate. Ei știu care sunt avantajele lecturii dar nu cred în ele. Devin mai atenți când află că lectura cărților le suplinește lipsa de experiență, îi ajută să se înțeleagă pe ei înșiși, le oferă răspunsuri la întrebări care îi framantă.

Dialogul direct și sincer cu acest tip de elev, în ambianța plăcută din bibliotecă, poate să scoată la lumină preocupările și problemele lui. Am avut destule situații în care comunicarea deschisă, mulțimea cărților și liniștea odihnitoare au atras acești elevi în bibliotecă. Pasul următor a fost recomandarea unor texte literare adecvate, care sugerează soluții unor probleme de viață sau în care elevul poate găsi un personaj cu care să se identifice. Treptat, obținând satisfacții în urma lecturii, acești elevi pot să devină cititori de literatură, receptivi la valorile artistice. În pauze unii preferă să-și continue aici lectura întreruptă acasă, citind din alt exemplar al cărții împrumutate. Sunt și elevi cazați în căminul școlii care vin după ora 13 sau 14 la bibliotecă să consulte enciclopedia și albume, fără să simtă vreo constrângere.

Stimularea lecturii pornind de la preferințele elevilor

Elevii își exprimă cu plăcere preferințele de lectură, de multe ori acestea provenind din sfera literaturii polițiste, de aventuri, *horror*, din categoria cărților „la modă”, ecranizate și difuzate rapid. Bibliotecarul, chiar dacă nu este de acord cu aceste preferințe, nu este bine să le desconsidere. Pentru început trebuie să le vină elevilor în întâmpinare cu ceea ce își doresc mai mult, urmând să le îndrume lectura, treptat, spre ceea ce este valoros. În dorința de a promova clasicii, nu trebuie ignorată literatura nouă, contemporană, iar cartea recomandată trebuie să fie atractivă, interesantă, la nivelul adecvat de înțelegere și să aibă personaje în care copiii să se regăsească.

Elaborarea periodică a unor materiale promoționale, a unor liste bibliografice de interes, la sugestia elevilor, cu sprijinul lor, în momentele lor de relaxare, ajută la descoperirea și încurajarea lecturii.

Stimularea lecturii prin schimb de opinii

Sunt apreciate dezbaterile neconvenționale, în cadrul unui grup de elevi (clasă), despre cărți citite la un moment dat. Impresiile despre lecturile alese de elevi sau recomandate de bibliotecar și împărtășite celorlalți, stârnesc interesul reciproc și diferențiat al componentilor grupului pentru citirea anumitor cărți. Fiecare cititor din grup își expune pe scurt părerea în fața celorlalți, exprimând ceea ce i-a plăcut mai mult. Sub influența celor auzite ei vor face schimb de cărți (tot prin intermediul bibliotecii). Activitatea se finalizează cu o listă a preferințelor elevilor, pe domenii de interes.

Manifestările culturale, unele cu caracter competitiv, organizate în școli, uneori în parteneriate cu alte instituții, întâlnirile cu scriitori, frecventarea teatrului și a operei promovează în special lectura artistică. Recităriile, interpretarea artistică a unor texte literare, citirea unor pasaje din cărți, sunt îmbinate cu diverse alte forme artistice de manifestare prin fotografii, imagini video, pictură, muzică, dansuri. Ele antrenează elevii talentați și pasionați de literatură, de artă în general, dar atrag atenția și celorlalți care apreciază atmosfera și, cel puțin din curiozitate, vor deschide cărțile despre care tocmai au aflat și le-au trezit o emoție artistică.

Desigur, nu există rețete pentru stimularea lecturii, dar important este ca biblioteca să găsească noi strategii pentru promovarea culturii individuale prin lectură, să ofere elevilor lecturile fundamentale, să-i ajute să selecteze ceea ce este valoros.